

**MALMÖ
UNIVERSITET**

BARNDOM–UTBILDNING–
SAMHÄLLE

Examensarbete i fördjupningsämnet

Barndom och lärande

15 högskolepoäng

Hur fri är barns fria lek i förskolan?

How Free Is Children's Play in Preschool?

Manal Alkayal

Yara Atallah

Förskollärarexamen 210hp

Datum för slutseminarium (2023-11-02)

Examinator: Anna Jobér

Handledare: Sandra Modh och Linda
Palla

Förord

Först och främst vill vi tacka de informanter som generöst bidrog till vår studie, och vi riktar vår uppskattning till våra handledare som har erbjudit oss värdefull vägledning under hela vårt arbete. Vi samordnade vårt arbete genom att följa ett gemensamt schema, där vi träffade varje dag och skrev i ett delat dokument. Vi skrev alla delar av vår studie tillsammans men samlade in litteratur individuellt. Vi samarbetade när det gäller utformningen av intervjuguiden och de frågor som användes under intervjuerna. Vidare genomförde vi samtliga sex intervjuer individuellt, det vill säga att vi intervjuade tre informanter var. Efter att vi hade delat upp inspelningarna ansvarade vi var för att transkribera våra respektive intervjuer. Därefter genomförde vi gemensam analys av materialet för att identifiera olika tema. När det gäller diskussionsdelen samarbetade vi och skrev dessa kapital tillsammans.

Sist men inte minst vill vi tacka våra familjer för ert konstanta stöd och förtroende för oss.
Tack!

Manal Alkayal & Yara Atallah

Abstract

Syftet med studien är att utforska pedagogers uppfattningar om den fria leken i förskolan och pedagogernas roll i samband med den. Dessutom strävar vi efter att belysa hur pedagogerna uppfattar att den fria leken kan påverka barns utveckling och lärande. Undersökningen genomfördes med hjälp av en kvalitativ metod för att samla in analysmaterial och besvara frågeställningarna. Sex semistrukturerade intervjuer genomfördes med pedagoger på två olika förskolor i en skånsk stad. För att analysera det empiriska materialet användes Lev Vygotskijs sociokulturella teori och de centrala begreppen den proximala utvecklingszonen, lek, fri lek och artefakter.

Resultatet av denna studie visar att samtliga informanter delar en gemensam uppfattning om att den fria leken bör vara självständig och styras av barnens egna intressen, snarare än av vuxna. Informanterna visar förståelse för den utveckling och lärande som uppstår genom den fria leken. Informanterna betonar vikten av den sociala interaktionen och samspelet mellan barnen. Vidare menar informanterna att pedagogernas roll i den fria leken är att vara närvarande och erbjuda stöd. Detta sker genom användning av olika strategier för att stödja barns fria lek, särskilt när det gäller att stimulera fantasin hos yngre barn. En strategi är att pedagogerna startar en egen lek eller leksituation för att locka barnen att delta och en annan strategi är att erbjuda ett nytt material som fångar barns intresse. Detta innebär att pedagogerna kan ta en aktiv roll i att stödja och vägleda barnens fria lek när det uppstår situationer där samspel mellan barnen behöver stödjas.

Nyckelord: fantasi, fri lek, förskola, lek, lärande, närvaro, samspel.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	7
<i>1.1 Syfte och frågeställningar .....</i>	<i>9</i>
2. TIDIGARE FORSKNING.....	10
3. TEORETISKT PERSPEKTIV	14
<i>3.1 Sociokulturell teori.....</i>	<i>14</i>
<i>3.2 Proximal utvecklingszon.....</i>	<i>14</i>
<i>3.4 Lek och fri lek.....</i>	<i>15</i>
<i>3.4 Artefakter.....</i>	<i>16</i>
4. METOD.....	17
<i>4.1 Val av metod.....</i>	<i>17</i>
<i>4.2 Urval .....</i>	<i>17</i>
<i>4.3 Genomförande.....</i>	<i>18</i>
<i>4.5 Etiska överväganden.....</i>	<i>18</i>
<i>4.6 Analysmetod.....</i>	<i>19</i>
<i>4.7 Metoddiskussion.....</i>	<i>19</i>
5. RESULTAT OCH ANALYS	21
<i>5.1 Fri lek och fantasi.....</i>	<i>21</i>
<i>5.2 Utveckling och lärande i den fria leken.....</i>	<i>23</i>
<i>5.3 Pedagogernas närvaro i barns utveckling och lärande i den fria leken .....</i>	<i>25</i>
6. DISKUSSION	28
<i>6.1 Resultatdiskussion .....</i>	<i>28</i>
<i>6.2 Framtida yrkesroll.....</i>	<i>30</i>

6.3 Vidare forskning	31
7. REFERENSER	32
BILAGA 1	34
BILAGA 2	35

1. Inledning

Barns lek är en aktivitet som kännetecknas av frihet, spontanitet och glädje enligt Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2020). Leken innefattar att både experiment och upprepning drivs av barnens inre motivation och påverkas av deras omgivning. Genom leken får barnen möjlighet att utforska sin omvärld, öva sina färdigheter och utveckla sin kompetens. I leken integreras olika aspekter som kommunikation, samspel, känslor och rörelse på ett meningsfullt sätt (Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2020).

Enligt *läroplanen för förskolan Lpfö 18* (Skolverket 2018) har leken i förskolan en central betydelse för barns utveckling och lärande. Genom leken får barn möjlighet att både imitera vuxna och skapa fantasifulla världar. Lek bidrar även till en ökad förståelse för både sig själva och andra genom att experimentera med olika roller och situationer (ibid.). Lek och fri lek ligger nära varandra som begrepp. Till skillnad från lärarstyrd lek, innebär fri lek att barnen själva har möjlighet att bestämma lekens innehåll och utformning (Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2020). Detta bekräftar Knutsdotter Olofsson (2009) som skriver att i den fria leken initierar barn själva aktiviteter och påbörjar sina fantasilekar utan att vara beroende av vuxnas medverkan. Detta ger varje barn möjlighet att självständigt avgöra vilka lekar de vill utföra, hur de vill utföra dem och med vilka de vill leka (ibid.).

Det är intressant att uppmärksamma hur Lpfö 18 (2018) framhäver lekens betydelse och dess centrala roll i barns utveckling och lärande. Trots att fri lek inte nämns i ovannämnda styrdokument har debatten om fri lek varit aktuell inom förskolan och olika perspektiv har funnits. Debatten rör ofta när den fria leken faktiskt kan betraktas som helt fri och i vilka situationer pedagogen kan vara lämplig att ingripa i leken. Vidare är det av stort intresse att utforska hur den fria leken påverkar barns lärande och utveckling. Detta kan kopplas till Øksnes och Sundsdals (2017) som diskuterar hur den fria leken inom förskolan möjligen kan vara hotad. Enligt Øksnes och Sundsdal (2017) bör leken resultera i något värdefullt och därför önskar pedagogen styra den mot pedagogiskt meningsfulla mål som rör lärande och utveckling.

Baserat på våra erfarenheter under den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) har vi utvecklat ett intresse för den fria lekens roll i barns utveckling, lärande och välbefinnande. När vi fördjupade oss i forskning om den fria leken i förskolan insåg vi lekens

komplexitet och hur den kan analyseras ur olika perspektiv. Denna insikt har fördjupat vår förståelse för den betydelse som den fria leken har i barns utveckling och lärande. Därför begränsade vi vårt forskningsfokus genom att särskilt undersöka barns fria lek utifrån pedagogernas perspektiv. Valet av detta forskningsområde överensstämmer med de tidigare nämnda frågorna som debatteras inom förskoleverksamheten.

Syftet med denna studie är att belysa pedagogers uppfattning om barns fria lek i förskolan samt pedagogers roll i den fria leken i förhållande till barns utveckling och lärande. I vår studie planerar vi att använda en kvalitativ intervjumetodik för att utforska pedagogernas roll i samband med den fria leken inom förskoleverksamheten. För att samla in data kommer vi att genomföra intervjuer med sex pedagoger från två olika förskolor. Denna metod ger möjlighet att få insikter från pedagogerna om deras uppfattning och roll när det gäller den fria leken.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att utforska pedagogers uppfattningar om den fria leken i förskolan och deras roll i samband med den. Dessutom strävar vi efter att belysa hur pedagoger uppfattar att den fria leken kan påverka barns utveckling och lärande. För att uppnå syftet med studien avser vi att undersöka dessa frågeställningar:

- Vad är fri lek i förskolan enligt pedagogerna?
- Vilken roll menar pedagogerna att de ska ha i den fria leken för att främja barns utveckling och lärande?
- Vilken typ av utveckling och lärande menar pedagogerna att barn uppnår genom den fria leken?

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras olika utvalda studier angående barns fria lek i förskolan. Vi valde noggrant ut dessa forskningsstudier eftersom de belyser vilka studier som behandlar fri lek i förskolan och hur den kan påverka barns utveckling och lärande. Nationella studier kring den fria leken var svåra att finna. Däremot finns det flera internationella studier kring den fria leken. Därför valde vi fyra internationella studier och två nationella studier som handlar om fri lek.

I sin studie undersökte Knutsdotter Olofsson (2011) den fria leken och dess betydelse för barns utveckling och lärande. Observationen genomfördes på en svensk förskola. Knutsdotter Olofsson (2011) skriver att i fri lek är det barnen själva som bestämmer vad de vill leka. Detta innebär inte att leken sker helt utan vuxen närvaro, eftersom barngrupper ofta behöver stöd från vuxna när de leker. Den vuxna rollen är att hjälpa barnen så att barnen i lugn och ro kan utforska och utveckla sina egna lekidéer. För att delta i lek krävs förmågan att anpassa sig till lekens egen värld, vilket innebär att individen måste kunna använda sin fantasi och förstå att ett objekt kan ha flera olika tolkningar eller funktioner. Det är nödvändigt att kunna förstå andras leksignaler samt kunna kommunicera i leken. Människor har olika förmågor när det gäller leksignaler. Vissa människor kan vara otydliga, vilket kan göra det svårt att avgöra om de är allvarliga eller om de bara leker. Detta kan skapa osäkerhet. Det krävs mer än bara kamrater och leksaker för att barn ska utveckla leken. Många barn på förskolor har svårt att engagera sig i leken och de kan vara passiva. Vuxnas ansvar är att skapa en trygg och inkluderande miljö för dessa barn. Vuxna bör anpassa sig till leken och vara lyhörda kring barnens idéer för att kunna bevara leken. Om vuxna inte följer lekens regler kan barnen känna att deras lek blir förstörd av de vuxna. Därför är det nödvändigt att vuxna som deltar i barnens lek inser att deras roll är att stödja och uppmuntra, i stället för att dominera eller reglera, menar Knutsdotter Olofsson (2011).

Även Tok (2022) tar upp vuxen närvaro i leken, framför allt betydelsen av att förskollärare aktivt uppmuntrar barnens fria lek för att stimulera deras kreativitet. Tok (2022) genomförde sin studie i Turkiet kring sambandet mellan förskollärares förmåga att främja kreativitet genom fri lek. Studien använde en screeningmodell som metod för att analysera detta samband. Deltagarna i studien bestod av 166 lärare som arbetar i förskoleklasser knutna till fristående förskolor och grundskolor. Antalet barn i deras klasser varierade från 7 till 29 barn.

Tok (2022) framhåller att förskollärare spelar en viktig roll för barns kreativitet och fantasi samt bör stödja barn i deras fria lek för att främja utvecklingen av kreativitet. Studien visar att det finns en koppling mellan barns fantasilekar och deras kreativitet. För att uppnå detta betonar Tok (2022) att förskollärare bör låta barn göra självständiga, fria val samt motivera dem att tänka själva under leken. Förskollärare bör organisera lärmiljöer som väcker barns intresse och stödjer deras kreativitet.

Ivrendis (2020) undersökte också lärarens roll i fri lek. Studien genomfördes i Turkiet och metoden som användes i studien var *Teacher Roles in Free Play (TRFP)*, vilket är ett datainsamlingsinstrument. *TRFP* används för att utforska vilka roller lärare föredrar att inta under fri lek. Dessutom kan metoden också vara värdefull för att hjälpa lärare att reflektera över i vilken utsträckning de använder vissa lekroller. Deltagarna i studien var 141 förskollärare. Ivrendis (2020) bekräftar att det är betydelsefullt för förskollärare att vara medvetna om sin uppfattning av barnens lek och hur deras deltagande kan påverka leken. De förskollärare som inte har en fullständig uppfattning om barns fria lek tenderar att skapa fler aktiviteter som styrs av vuxna istället för att främja barns egna lekinitiativ. Däremot erbjuder förskollärare med en fullständig uppfattning av barns fria lek olika aktiviteter som både styrs av vuxna och initieras av barn själva, skriver Ivrendis (2020).

I en studie som utfördes av Tajik och Singer (2021) utforskades samarbetet mellan akademiker och praktiker med målet att öka lekengagemang i den fria leken för två- och treåringar i Nederländerna. Studien involverade arton strukturerade experiment i nio barngrupper, vilket innebar att samma experiment upprepades två gånger med två veckors mellanrum i de nio barngrupperna. Forskare och pedagogiska rådgivare samarbetade för att utforma ett strukturerat experiment där de testade fyra olika pedagogiska strategier. Konfronterande strategin innebar att barnen möttes med ett omarrangerat aktivitetshörn. I den andra strategin fick barnen delta i fri lek med läraren närvarande på avstånd. Den tredje strategin innebar lärarens deltagande i det omarrangerade aktivitetshörnet. Den sista strategin innebar fri lek med läraren nära barnen. Forskarna använde både kvantitativa och kvalitativa metoder för att analysera videomaterial från experimenten. Resultaten visade att när kamrater var nära och läraren var på avstånd ägnade barnen betydligt mer tid åt att interagera med sina kamrater. Men när läraren kom in i rummet tog hon över, och kamratleken påverkades negativt. Det föreslogs att läraren som lekkamrat och ledare kan vara mer attraktiv för barnen eller ha makten att få deras uppmärksamhet mer än deras ålderskamrater. Det påpekades

också att en möjlig anledning till att rollen som åskådare ansågs mest effektiv för att öka lekengagemanget är att barn har mer kontroll över leken när de agerar som åskådare. Det ger dem en känsla av självbestämmande och frihet att utforska leken på sina egna villkor, vilket kan öka deras lekengagemang.

I Sverige genomförde Weldemariam (2014) en studie som involverade tolv pedagoger och åttio barn av olika nationaliteter. Syftet med studien var att undersöka de vuxnas naturliga interaktioner under barns fria lek och hur dessa interaktioner kan påverka leken. Studien använde observationer och videoinspelningar som metod. För att fördjupa observationsresultaten genomfördes även ostrukturerade intervjuer med lärarna. Resultaten visade att pedagogerna i många fall omedvetet avbröt barnens lek. Weldemariam (2014) hävdar att vuxna har en oundviklig roll i barns lek. Vidare argumenterade Weldemariam (2014) för att pedagogerna bör vara försiktiga innan de involverar sig i barnens fria lek, eftersom deras deltagande har en betydande inverkan på leken. Om vuxna inte agerar medvetet och pedagogiskt för att stödja barns lek kan de omedvetet störa den fria leken och därigenom minska de positiva effekterna på barns utveckling (ibid.). Även om det kan finnas situationer där pedagogerna behöver underlätta eller omorganisera leken är det också viktigt att inte avbryta meningsfull och fantasifull lek, då den bidrar till barnens kontinuerliga inlärning och utveckling.

I Norge genomförde även Karlsen och Lekhal (2019) en studie med fokus på hur pedagoger i två norska förskolor interagerade med barnen under fri lek. Båda förskolorna ägs av den offentliga sektorn och tar emot barn i åldrarna ett till sex år. Karlsen och Lekhal (2019) använde naturliga observationer och studerade 17 utövare för att samla in data. Huvudsyftet med studien var att belysa hur dessa pedagoger bidrog till barnens lärande genom de interaktioner som ägde rum under fri lek. Resultaten av studien avslöjade att pedagogerna var frånvarande under en betydande del av denna tid och de specifika sätten på vilka pedagogerna interagerade med barnen för att stödja deras lärande under fri lekaktiviteter. Forskningen undersöker vikten av pedagogernas roller och interaktioner för att främja barnens utveckling och lärande i förskolemiljön. Karlsen och Lekhal (2019) betonar att barn är starkt beroende av förskolan för att kompensera för det som de kan sakna i sina hemmiljöer och detta kommer att bidra till att bygga grunden för det lärande som krävs i den formella skolgången. Detta beror på att barn som går på norska förskolor tillbringar mycket tid i fri lek. Om pedagogerna inte stödjer barns lärande under dessa tider är detta en betydande mängd tid som barn tillbringar

utan stöd. Även om bevis på stöd under fri lek observerades, observerades det ofta att barn lekte utan att pedagogerna var i närheten, interagerade eller uppmuntrade leken.

3. Teoretiskt perspektiv

I denna studie har den sociokulturella teorin valts som teoretisk grund. Det sociokulturella perspektivet introducerades av Lev Semjonovitj Vygotskij som var en framstående rysk psykolog och pedagog. Inom den sociokulturella teorin utvecklas både lek och lärande genom interaktion mellan individer, det vill säga mellan barn och barn samt mellan vuxna och barn i förskolan. Eftersom vår studie handlar om barns fria lek och lärande anser vi att den sociokulturella teorin är ett lämpligt analysverktyg. Begreppen inom sociokulturella, såsom *den proximala utvecklingszonen*, *lek*, *fri lek* och *artefakter* erbjuder en välgrundad teoretisk ram för att förstå och analysera barns fria lek och dess koppling till lärande och utveckling. Genom att använda dessa begrepp kan vi fördjupa vår insikt i interaktionen mellan barn och vuxna i förskolan.

3.1 Sociokulturell teori

Den sociokulturella teorin handlar om att social interaktion gynnar social utveckling, enligt Vygotskij (1978). Teorin fokuserar på det sociala samspelet mellan människor. Inom den sociokulturella teorin utvecklas både lek och lärande genom interaktion mellan individer, det vill säga mellan barn och barn samt mellan vuxna och barn i förskolan. Detta innebär att lärande och utveckling sker genom att individer blir delaktiga i sociala praktiker (ibid.). De centrala begreppen i den sociokulturella teorin är *den proximala utvecklingszonen*, *lek*, *fri lek* och *artefakter*.

3.2 Proximal utvecklingszon

Den proximala utvecklingszonen är ett centralt begrepp i Vygotskijs (1978) sociokulturella teori om lärande och utveckling. Begreppet representerar det avstånd mellan vad barnen självständigt kan göra och vad de kan uppnå med stöd från en mer erfaren vuxen. Vygotskij (1978) menar att barnen strävar efter att vara självständiga individer utan stöd. Barn som behöver stöd kan få hjälp av en vuxen eller en kamrat som kommit längre fram i utvecklingen. I leken kan barnen skapa sin egen proximala utvecklingszon (Vygotskij 1978). Därför anses zonen vara viktig för barnens utveckling och lärande. Detta innebär att lärande och utveckling främjas genom samspel och interaktion.

Vygotskijs (2001) teori betonar samspelet mellan barn och vuxna med fokus på den vuxnes roll som främjare av barnets utveckling. Inom den proximala utvecklingszonen identifierar Vygotskij (2001) två utvecklingsnivåer hos ett barn. Den första nivån är den aktuella utvecklingsnivån, som representerar de färdigheter och kunskaper barnet redan behärskar. Den andra nivån är den närmaste utvecklingszonen, som representerar det avstånd mellan vad barnen självständigt kan göra och vad de kan uppnå med stöd från en vuxen eller ett kompetent jämnårigt barn. Vygotskij (2001) poängterar att det är viktigt att inte bara fokusera på den aktuella utvecklingsnivån, eftersom den närmaste utvecklingszonen avslöjar barnets potential att lära och utvecklas. Det är i denna zon som nya färdigheter och kunskaper håller på att utvecklas och det är där möjligheten till utveckling ligger. Den zon där barnen befinner sig återspeglar tidigare och eventuellt nuvarande förmågor, medan den närmaste utvecklingszonen indikerar potentialen för framtida utveckling.

En central idé i den sociokulturella teorin är att mänsklig aktivitet är kollektiv och att individen är en integrerad del av gemensamma aktiviteter som utförs inom en grupp, enligt Vygotskij (2001). Individens utveckling är beroende av interaktionen med andra människor och den gemensamma aktiviteten. Senare kan personen använda beteendet eller handlingarna och utföra dem självständigt. Det som möjliggör denna självständighet är de mentala funktioner som har utvecklats under tiden då individen deltog i den kollektiva aktiviteten. Enligt Vygotskij (2001) är barnen en del av en större social miljö. Genom samspelet mellan en vuxen eller ett kompetent jämnårigt barn utvecklar barnen sina kunskaper, färdigheter och språk. Samtidigt blir barnen introducerade i den gemensamma kulturen och de kollektiva normer som den vuxna eller den mer erfarna kamraten representerar.

3.4 Lek och fri lek

Vygotskij (1995) framhåller att barn har förmågan att smidigt växla mellan lekvärlden och den verkliga världen. Innehållet i leken kan ses som en spegling av barnens egna erfarenheter. Genom att observera barns lek kan pedagoger få insikt i deras erfarenheter och färdigheter samt i vilken utvecklingsfas de befinner sig. Leken fungerar som en plattform där barn utvecklar sina färdigheter, hanterar sina känslor och bearbetar sina erfarenheter. Vidare menar Vygotskij (1995) att lek är en komplex aktivitet som omfattar sociala, emotionella och kognitiva dimensioner samtidigt. För att barnen ska kunna delta i leken krävs det en kombination av social och emotionell känslighet. Dessutom är en miljö som uppmuntrar till kreativitet, skapande och fantasi avgörande för att leken ska blomstra (Vygotskij 1995).

Vygotskij (1995) betonar att leken utgör en viktig grund för barns kreativitet och fantasi. Dessutom använder han begreppet *fantasi* för att beskriva den kreativa förmågan hos barn. Detta betyder att genom fantasin kan barn uttrycka sina känslor och erfarenheter i relation till den verkliga världen. Leken är en kreativ aktivitet som gör att individer kan skapa något nytt, det vill säga att i leken finns många sätt för att utveckla tänkandet. Vygotskij (1995) påpekar vikten av att vuxna ger barn utrymme för att utveckla sin fantasi och kreativitet. Vygotskij (1995) betonar i den fria leken att barn har möjlighet att utveckla sin kreativitet och förmåga att lära sig genom att själva styra och organisera sina lekaktiviteter. I leken får barn utforska och prova nya idéer, samarbeta med andra och utveckla sina kognitiva och sociala färdigheter. Vygotskij (1995) påpekar att leken som en viktig plats för lärande och utveckling, där barn kan arbeta tillsammans för att bygga på sin kunskap och förståelse. Vygotskij (1995) framhåller att det är i den fria leken som barnen får möjlighet att återskapa tidigare erfarenheter, vilket i sin tur skapar en ny verklighet för dem där deras egna intressen och behov stimuleras.

3.4 Artefakter

En annan central idé inom den sociokulturella teorin är att människor använder olika redskap och artefakter från sin omgivning för att stödja sina tankar och sin kommunikation med andra individer (Vygotskij 1978). Artefakter kan vara materiella eller intellektuella, samt kan betraktas som hjälpmedel för att uttrycka tankar. Med de intellektuella artefakterna menas abstrakta eller språkliga begrepp som människor använder i tänkande och kommunikation. Exempelvis anses siffror eller alfabetet vara intellektuella redskap eftersom de möjliggör kommunikation, enligt Vygotskij (1978). De materiella redskapen avser fysiska föremål och artefakter som människor använder i sitt dagliga liv. Dessa föremål kan underlätta och påverka hur individer interagerar med omvärlden.

Vidare hävdar Vygotskij (1978) att det finns en interaktion mellan barnen och artefakterna, till exempel leksaker eller material som barnen använder i vardagen. Barn använder artefakter för att klara av olika uppgifter och aktiviteter i det dagliga livet. Genom att använda artefakter ges barn möjlighet att delta i lekar och aktiviteter eftersom artefakterna fungerar som en inbjudan till leken. Det är i denna interaktion mellan barnen och artefakterna som lärande och utveckling sker. Det innebär att leken blir en gemensam och social aktivitet där barnen samspekar och lär av varandra.

4. Metod

I detta kapitel redogör vi för tillvägagångssättet och de underliggande tankesätt som ledde till valet av metod, urval, genomförande och de etiska övervägandena för studien.

4.1 Val av metod

Denna studie tar utgångspunkt i en kvalitativ metod. Motiveringen till att vi använde en kvalitativ metod är för att få bredare datamaterial från informanterna om deras förhållningssätt angående den fria leken. Alvehus (2019) definierar att inom kvalitativ forskning är fokus i huvudsak inriktat på innehållet och innebörden, snarare än på statistiska samband. Inom kvalitativ forskning är intervjuer en vanlig metod, vilket är ett sätt att få reda på hur en annan person tänker kring och känner inför ett speciellt ämne, enligt Alvehus (2019). Eftersom vi vill utforska pedagogernas perspektiv och deras roll i samband med den fria leken, tycker vi att intervjuer är en lämplig metod att använda för att komma åt pedagogernas erfarenheter och tankar. Vi valde semistrukturerade intervjuer för att ge pedagogerna större möjlighet att påverka intervjuens innehåll. Genom att använda semistrukturerade kunde vi ställa följdfrågor som uppmuntrade pedagogerna att utveckla deras svar.

4.2 Urval

Vi valde att intervjua sex pedagoger från två olika förskolor i en skånsk stad. Alla informanter i vår studie är kvinnor och har olika utbildningsbakgrund, det vill säga både barnskötare och förskollärare. Studiens syfte är att utforska pedagogernas erfarenheter av fri lek, och därför valde vi informanter med mer än tio års erfarenhet inom förskoleverksamheten. Valet av informanter följde en strategisk urvalsstrategi där urvalsprocessen anpassades efter vårt studiesyfte och våra specifika frågeställningar. Informanterna har erfarenheter och kunskaper som är relevanta för vårt forskningsområde. Enligt Alvehus (2019) innebär strategiska urval att forskare utformar urvalet av deltagare utifrån forskningsfrågorna. Det innebär att forskare tillämpar denna urvalsstrategi för att välja ut deltagare med specifika erfarenheter som är kompetenta att besvara studiens frågor.

4.3 Genomförande

Vi kontaktade varje pedagog via e-post och delade information om syftet med studien. Vidare skickades intervjufrågorna i förväg till pedagogerna innan intervjuerna ägde rum. Intervjuerna genomfördes individuellt och vi intervjuade tre informanter var. Intervjuerna utfördes digitalt genom Zoom och varje möte tog ungefär 30 minuter. I början hade vi planerat för en timmes intervju men de avslutades på 30 minuter. Orsaken till att intervjuerna var begränsade till 30 minuter var att det inom den angivna tidsramen möjliggjorde att informanterna kunde behandla de mest centrala ämnesområdena som studien fokuserade på. Det är också värt att notera att vissa informanter hade tidsbegränsningar som påverkade längden på intervjun. Inför intervjuerna gick vi igenom information om samtycke och fick muntligt godkännande från deltagarna för att spela in ljud från mötet. Dessutom informerades deltagarna om att allt insamlat datamaterial skulle raderas när studien var godkänd och publicerad. Under varje intervju ställdes nio öppna frågor, och vi använde även olika följdfrågor för att utforska ämnet mer i detalj. Efter att intervjuerna var avslutade delade vi upp dem och var och en transkriberade sina egna intervjuer. Dessutom samlade vi alla de transkriberade intervjuerna i ett och samma dokument för att underlätta bearbetningen av alla intervjudata. För att säkerställa integriteten hos inspelningarna sparade vi dem på MAU:s hemkatalog och raderade dem från våra egna datorer.

4.5 Etiska överväganden

I genomförandet av vår studie har vi följt de etiska överväganden som nämns av Vetenskapsrådet (2017). Dessa aspekter inkluderar information, samtycket, konfidentialitet och nyttjandet.

Informanterna informerades om studiens syfte och fick även möjlighet att själva besluta om de ville delta i studien eller om de ville avbryta sitt deltagande i studien när som helst. Informanterna gav sitt muntliga godkännande inför intervjutillfällena. Dessutom informerades informanterna om att vi skulle använda Zoom för att spela in intervjuerna. Informanternas personuppgifter skulle anonymiseras och att allt insamlat material inte skulle spridas. Det inspelade materialet skulle raderas från våra datorer efter att det hade säkerhetskopierats på MAU Access, som är universitetets server. Det insamlade materialet ska endast användas för studiens syfte.

4.6 Analysmetod

Under transkriberingen utförde vi ett noggrant arbete där vi lyssnade uppmärksamt på intervjuerna. Vi ägnade tid åt att noggrant granska och korrekt transkribera varje ljud, ord och mening. Efter att transkriberingen var klar gick vi tillsammans genom våra transkriberade texten flera gånger. Detta gjorde vi för att säkerställa att vi fångade alla beskrivningar och detaljer som ansågs vara relevanta för studiens syfte. Baserat på vår erfarenhet kan vi inte inkludera alla transkriberade intervjuer. Därför bör vi följa Alvehus (2023) och genomföra en process av sortering, reduktion och argumentation. Författaren menar att det inte är möjligt att använda allt insamlat material, vilket gör att forskaren behöver sortera, reducera och argumentera för sitt material. Efter att ha transkriberat intervjuerna sorterade vi det insamlade materialet för att hitta det mest relevanta för studiens syfte där vi noterade likheter och skillnader som framkom i informanternas svar under intervjuerna. Denna jämförelse hade avgörande roll för att kunna påbörja analysen av studiens resultat. För att framhäva de viktigaste insikterna reducerade vi det insamlade material genom att fokusera bara på det som är mest relevant för studiens syfte. Sedan skrev vi i ett Google Docs-dokument och använde en färgkodningsmetodik. Vi tilldelade specifika färger, såsom röd, svart och grön, till de insikter som vi ansåg vara mest relevanta för att svara på studiens frågor. Denna färgkodning hjälpte oss att visuellt urskilja och särskilja de olika teman och insikterna. De resulterande teman som framkom i våra analyser och som betraktades som centrala för att besvara studiens frågor inkluderade: fri lek och fantasi, pedagogens närvarande i förhållande till den fria leken och utveckling och lärande i den fria leken. Dessa teman valdes till resultat och analysdelen för att tydliggöra för läsaren. I analysdelen används begreppen från det sociokulturella perspektivet såsom *den proximala utvecklingszonen*, *lek*, *fri lek* och *artefakter*, för att argumentera för resultatet.

4.7 Metoddiskussion

I denna studie valdes en kvalitativ forskningsmetod som involverade semistrukturerade intervjuer med sex pedagoger. Genom att använda denna typ av intervju hade vi möjlighet att fördjupa förståelsen och öka kunskapen om pedagogernas synsätt och agerande när det gäller barns fria lek. Som tidigare nämnts är fördelarna med semistrukturerade intervjuer att intervjuaren förbereder öppna frågor, vilket ger informanterna möjlighet att vara engagerade och påverka innehållet av intervjun. Användningen av de semistrukturerade intervjuerna har varit till stor fördel för vår studie. Det har möjliggjort att vi som intervjuare var aktiva och

lyhörda, vilket i sin tur gjorde det möjligt för oss att ställa följdfrågor som var relevanta för att uppfylla studiens syfte. Intervjuerna genomfördes individuellt, vilket gav varje pedagog möjlighet att uttrycka sina tankar och åsikter oberoende av andra deltagare. En alternativ metod som vi hade kunnat tillämpa var gruppintervjuer, där pedagogerna skulle ha diskuterat ämnet tillsammans. Genom detta tillvägagångssätt skulle vi ha kunnat undersöka om pedagogernas svar och diskussioner skulle ha varierat i ett kollektivt sammanhang.

Att skicka intervjufrågorna i förväg och förbereda pedagogerna var fördelaktigt för vår studie. Denna förberedelse gav pedagogerna möjlighet att läsa och reflektera över frågorna i förväg, vilket förmodligen gjorde dem mer förberedda inför intervjun och skapade en ökad bekvämlighet under intervjun. Å andra sidan kan det finnas en nackdel med att skicka intervjufrågorna i förväg. En nackdel kan vara att pedagogerna kanske försöker förbereda "perfekta" svar på frågorna, vilket kan leda till att intervjun blir kortare än önskat. Det kan vara svårt att få spontana och djupgående svar när pedagogerna har haft tid att överväga sina svar i förväg.

5. Resultat och analys

I det här kapitel redovisas resultatet och analysen av det empiriska materialet. Analysen av resultaten är strukturerad i olika teman som direkt relaterar till de tre frågeställningarna i vår studie: fri lek och fantasi, pedagogens närvarande i förhållande till den fria leken samt utveckling och lärande i den fria leken. Samtliga teman analyseras med hjälp av de teoretiska begreppen såsom är *den proximala utvecklingszonen*, *lek*, *fri lek* och *artefakter* och inleds med en sammanfattning av informanternas svar. I analysen används namnen Pedagog 1 till 6 för att referera till de pedagoger som intervjuades. Pedagoger 1, 2 och 3 arbetar på samma förskola, medan pedagoger 4, 5 och 6 arbetar på en annan förskola.

5.1 Fri lek och fantasi

Under intervjuerna verkar majoriteten av informanterna dela en gemensam uppfattning om fri lek. Informanterna definierar fri lek som en aktivitet där barn får självständigt välja och styra sin lek. Följande citat från pedagog 1 ger en inledande inblick i informanternas uppfattning om fri lek: "Fri lek är leken som inte styrs av pedagogen och den kan vara allt från att sitta själv i sandlådan och gräva till en rollek, så detta är allting som inte styrs". Pedagog 2 beskriver också fri lek på ett liknande sätt, det vill säga att i fri lek får barn möjlighet att styra leken. Pedagog 2 nämner följande: "Fri lek är barns val av lek, vad de vill leka, med vem de vill leka och hur de vill leka". Med utgångspunkt i intervjuerna framträder en samstämmighet att fri lek innebär en lek som inte är styrd av vuxna. Informanterna menar att i fri lek tar barnen egna initiativ för att skapa sina egna leksituationer. I den fria leken har barnen möjlighet att själva styra vad de vill leka och generera sina egna idéer om leken. Informanterna i studien delar i huvudsak denna uppfattning om den fria leken, där den fria leken bör präglas och styras av barnens egna initiativ. Informanternas uppfattning av fri lek kan förstås genom Vygotskij (1995), som definierar den fria leken som en aktivitet där barnen har möjlighet att självständigt organisera och bestämma över sina lekaktiviteter. Detta innebär att i den fria leken har barn friheten att självständigt planera och kontrollera sina lekar. Vidare poängterar Vygotskij (1995) att fri lek ger barn en möjlighet att utveckla sin kreativitet och förmåga att lära sig genom att själva styra sina lekaktiviteter.

Det framkommer även i intervjuunderlaget en beskrivning av fantasi i den fria leken. Exempelvis beskriver pedagog 3 det på följande sätt:

Lek skapar fantasi hos barnen. De behöver inget färdigt material för att leka. De kan använda till exempel pinnar och skapa en fantasilek med dem.

Informanten framhåller att den fria leken utvecklar barns fantasi och kreativitet eftersom barnen själva får bestämma innehållet i leken. Informanten betonar att lek är en aktivitet som naturligt främjar fantasin hos barn. Det innebär att barn inte nödvändigtvis behöver färdigt material eller leksaker för att leka. Istället kan de använda enkla saker som pinnar för att skapa och delta i fantasifulle lekar. Detta kan sammankopplas med Vygotskij (1995), som använder begreppet fantasi för att beskriva barns kreativa förmågor. Det innebär att barn enkelt kan växla mellan lekens värld och den verkliga världen. Genom fantasin kan barn uttrycka sina känslor och erfarenheter i relation till den verkliga världen. Med andra ord erbjuder leken många sätt att främja utvecklingen av tänkande (ibid.). Ovanstående citat kan tolkas som betonande av kreativitet och förmågan att använda fantasi för att berika lekupplevelsen för barnen. Citatet visar hur enkla vardagliga objekt kan omvandlas till verktyg för fantasifull lek och hur pedagoger kan uppmuntra och stödja denna kreativa process hos barnen.

Vidare ger pedagog 4 ett exempel på hur barn använder sin fantasi i leken. Barnen i nedanstående exempel använde bestick och tallrikar för att leka frisör:

Vi hade köpt bestick och koppar i olika färger till familjehöman. Vi sa till barnen: "Titta, ni kan leka här med bestick, tallrikar och dricka kaffe." Men när vi började titta på barnen, så lekte de istället frisör! De använde gafflar för att kamma håret och använde tallrikarna för att ta olika färger och färga håret.

Ovanstående exempel som informanten delar med sig av visar hur barn använder sin fantasi för att skapa en spännande lek. I detta specifika exempel hade pedagogerna förväntat sig att barnen skulle använda dessa föremål för att leka "kök", men istället valde barnen att använda föremålen på ett fantasifullt sätt. Istället för att leka "kök" började barnen leka frisör. De använde gafflar som om de var kammar och använde tallrikarna för att applicera färg på håret, vilket ledde till att de skapade sina egna världar och berättelser. Detta kan också tolkas utifrån Vygotskijs (1995) perspektiv som att den fria leken ger barn en värdefull möjlighet att öva och förstärka sina förmågor att tänka kreativt. I leken kan barn ompröva och utforska olika sätt att tänka och agera baserat på sina tidigare erfarenheter. Genom att omstrukturera och

utforska sina tidigare erfarenheter kan det främja barns kognitiva och kreativa utveckling i samspelet med andra (ibid.).

Citatet nedan beskriver en annan aspekt om barns fantasi i leken:

Till skillnad från de äldre barn har jag observerat att de yngre barn har inte alltid utvecklat en djup fantasi i leken. Till exempel ser de ofta en pinne som just en pinne. Det är då jag behöver vara närvarande och ge stöd för att uppmuntra deras kreativitet. (Pedagog 5)

Informantens svar skiljer sig från andra svaren när det gäller barns fantasi. Pedagogen arbetar med yngre barn och märker att fantasi hos yngre barn generellt sätt är mer begränsad och mindre utvecklad jämfört med äldre barn. På grund av deras begränsade erfarenheter kan yngre barn ha mer begränsade möjligheter att uttrycka fantasi i sina lekar, menar informanten. Vygotskij (1995) argumenterar att barns fantasi grundas på deras tidigare erfarenheter samt att barn bör få utrymme för att utveckla sin fantasi och kreativitet. Utifrån detta resonemang tolkar vi att Vygotskijs (1995) perspektiv kan vara mer tillämpligt på äldre barn som har haft tid att bygga på erfarenheter. Det kan vara mindre relevant för yngre barn, särskilt de som inte har haft lika många tidigare erfarenheter. Det vill säga att pedagoger som arbetar med yngre barn bör vara medvetna om behovet av att erbjuda mer stöd och aktivt delta i barnens lekar. På detta sätt kan pedagoger bidra till att skapa nya erfarenheter och kunskaper vilket i sin tur kan stödja barnens utveckling av fantasifull lek.

5.2 Utveckling och lärande i den fria leken

Samtliga informanter beskriver att fri lek är en central komponent i barns lärande och utveckling. Informanterna menar att det finns många aspekter av barns utveckling som berikas genom fri lek. Exempelvis benämner pedagog 4 sådana aspekter: " Genom fri lek kan många färdigheter och kompetenser utvecklas, till exempel kommunikation, känslor, kreativitet och vänskap". Informanterna betonar vikten av den sociala utvecklingen och dess betydelse för barns fria lek. Vidare nämns även att den fria leken främjar barns kommunikation samt förmågan att bygga vänskap. Informanternas svar kan förstås genom Vygotskij (1995) som betonar att barn lär sig mest effektivt genom lek, där barn kan utveckla olika sociala färdigheter och kompetenser såsom samarbete, bearbeta känslor och kommunikation.

Pedagog 3 betonar också den betydelsefulla roll som fri lek spelar i barns socialisering och lärande:

Med fri lek kan barnen socialisera sig och lära av varandra i den fria leken. De kan dra nytta av varandras erfarenheter och kunskap. Detta främjar deras förmåga att träna på socialisering. Om man observerar parallell lek innan barnen börjar leka tillsammans, är det ofta så att de tittar på varandra och sedan börjar leka parallellt. På detta sätt lär de av varandra.

Detta citat beskriver hur fri lek skapar en naturlig miljö där barn kan interagera med varandra och samtidigt lära och utvecklas. Citatet visar att fri lek ger barn möjlighet att interagera med sina kamrater och med hjälp av dessa interaktioner kan de socialisera sig, lära sig att kommunicera och samarbeta med varandra. Informanternas svar ligger nära det teoretiska perspektiv som Vygotskij (1995) betonar, nämligen att individens lärande och utveckling främjas genom engagemang i sociala interaktioner mellan individer, det vill säga mellan barn och barn samt mellan vuxna och barn i förskolan. Pedagog 3 framhåller även att barn har olika erfarenheter och kunskaper som de tar med sig till leken och när de delar erfarenheterna med varandra kan de öka sin förståelse och lärande. Ibland börjar barn leka parallellt, vilket innebär att de leker bredvid varandra utan direkt samarbete. Genom att titta på vad andra gör och inspireras av deras aktiviteter kan de börja samarbeta och dela leken. Informantens svar kan förstås genom Vygotskijs (1995) perspektiv som argumenterar att lek är en komplex aktivitet som innefattar sociala, emotionella och kognitiva aspekter. Deltagande i leken kräver därför en kombination av social förmåga och emotionell medvetenhet. Dessutom är en miljö som främjar kreativitet, skapande och fantasi av yttersta vikt för att stödja och främja lek (Vygotskij 1995).

I följande citat tydliggörs en insikt i hur den fria leken kan fungera som en viktig arena för att observera och stödja barns utveckling och lärande:

Jag tycker att den fria leken gör det möjligt för oss att observera barnens utveckling, inklusive vad de har lärt sig efter undervisning eller efter att vi har läst sagor. Detta kan i sin tur bidra till att vidareutveckla deras kunskaper. Lärandet kan observeras i den fria leken när de räknar en mängd kriterior, spadar och andra föremål. (Pedagog 6)

Utifrån ovannämnda citat menar pedagog 6 att fri lek ger möjlighet att observera barnens utveckling. Vidare menar pedagogen att genom den fria leken kan pedagogen få insikt i vad barnen har lärt sig, särskilt efter undervisning eller högläsning. Genom att räkna kriterior, spadar och andra föremål i den fria leken kan barnen exempelvis tillämpa och befästa de kunskaper

de har inhämtat. Informanternas svar kan förstås genom Vygotskijs (1978) perspektiv, som betonar att lärande är en konsekvens individuella handlingar. För att förstå detta närmare behöver pedagoger undersöka individens omgivning och dess inverkan på lärandet och samspelet, menar Vygotskij (1978). Utifrån detta resonemang blir det mer tydligt för pedagoger att följa barnens utveckling genom den fria leken än genom planerade aktiviteter. Därför kan det vara värdefullt att observera barns fria lek för att kunna anpassa undervisningen och fortsätta utveckla barnens kunskaper och färdigheter.

5.3 Pedagogernas närvaro i barns utveckling och lärande i den fria leken

Även om samtliga informanter framhåller att barns fria lek inte bör styras av pedagogerna, är pedagogens närvaro en viktig aspekt som betonas av alla informanter. Till exempel framgår detta av ett uttalande från pedagog 2:

Pedagogens närvaro är oerhört viktig, men hur mycket som behövs kan variera beroende på leken och vilka barn som är inblandade. Vissa barn har inte tillräcklig erfarenhet för att kunna integrera sig väl med andra, och de kan behöva lite extra stöd. (Pedagog 2)

Citatet betonar att pedagogens närvaro är av stor betydelse. Pedagogen bör befinna sig i bakgrunden och vara tillgänglig för att erbjuda stöd. Vidare bör pedagogen anpassa sig till barnens behov eftersom barnen har olika förmågor och erfarenheter när det gäller lek med andra barn. Enligt informanternas svar är pedagogens roll att skapa en gynnsam miljö för barns utveckling och sociala samspel, särskilt när det gäller barn som behöver extra stöd. Det ovannämnda citatet kan förstås med hänsyn till Vygotskijs (1978) beskrivning av begreppet den proximala utvecklingszonen. Begreppet anses vara av stor betydelse för barns utveckling och lärande, och det betonar att lärande och utveckling främjas genom samspel och interaktion, menar Vygotskij (1978). Pedagog 2 benämner att vissa barn har svårt att engagera sig i leken och behöver stöd från vuxna, vilket betonar vikten av pedagogens närvaro och stöd. Vygotskij (1978) menar att när barn behöver stöd för att nå sina mål och utveckla sina färdigheter, kan de vända sig till en vuxen eller en kamrat som har kommit längre i sin utveckling. Enligt Vygotskijs (1978) perspektiv kan det tolkas som att ett barn kan söka hjälp

från en mer erfaren individ, såsom en pedagog eller en kamrat med mer kompetens, när barnet står inför ett problem som det inte kan lösa självständigt.

Pedagog 3 ger exempel på vikten av pedagogens närvaro i fri lek:

När den fria leken inte fungerar kommer jag själv att starta någonting och börja leka själv. Då börjar andra barn att komma och leka bredvid, och när de börjar sätta igång så börjar jag att försvinna ur leken.

I citatet beskriver pedagog 3 en strategi för att underlätta och stödja barns fria lek. Informanten betonar att om den fria leken inte startar spontant, tar hen själv initiativet att börja leka och skapa en leksituation. När andra barn ser att pedagogen är engagerad i leken, blir de inspirerade att delta och leka tillsammans. Med tiden minskar pedagogens aktiva deltagande och hen låter de andra barnen ta över kontrollen över leken. Pedagogens agerande kan kopplas till Vygotskijs (2001) beskrivning av de två utvecklingsnivåerna hos barn. Den första nivån är den aktuella utvecklingsnivån, som återspeglar de färdigheter och kunskaper som barnet redan har förvärvat. Den andra nivån är den närmaste utvecklingszonen, som representerar det avstånd mellan vad barnen självständigt kan göra och vad de kan uppnå med stöd från en vuxen eller ett kompetent jämnårigt barn, enligt Vygotskij (2001). Utifrån detta resonemang är betydelsefullt att erbjuda barn stöd och vägledning i början av deras leksituation och pedagoger kan skapa en gynnsam miljö för att främja deras utveckling. Detta samarbete och denna interaktion mellan barn och vuxna eller mer erfarna kamrater ger barnen möjlighet att nå sin potential och utvecklas på ett sätt som de inte skulle kunna göra på egen hand.

En annan strategi som informanterna använder när samspelet i den fria leken inte fungerar är att introducera ett nytt material. Exempelvis framhåller pedagog 4 vikten av pedagogens närvaro i den fria leken när det gäller barns utveckling och lärande:

Det är lämpligt att ingripa i barns fria lek när det uppstår konflikter mellan barnen. Exempelvis om ett barn inte förstår lekens regler kan vi erbjuda ett nytt material och ge stöd för att hjälpa barnet att delta i leken. Alla barn bör ha möjlighet att delta i leken.

Citatet visar att pedagogen kan ta en aktiv roll i att stödja och vägleda barnens fria lek när det uppstår situationer där samspel mellan barnen behöver stödjas. Pedagogen kan därmed dra

nytta av sin närvaro för att främja samarbete och skapa en gynnsam lekmiljö för alla barn. Pedagog 4 betonar att det är nödvändigt att observera när konflikter uppstår i en situation. Pedagogen bör närma sig och erbjuda hjälp, till exempel genom att erbjuda barnen nytt material som kan fånga deras intresse. Detta kan tolkas att den stimulerande miljön som tillhandahåller olika material spelar en betydande roll i barns utveckling och lärande. Pedagogens tillvägagångssätt kan relatera till begreppet artefakter, som Vygotskij (1978) beskriver att miljön har en betydande inverkan på det sociala perspektivet när det gäller barns tänkande och handlingar.

I resultatet framkommer det att informanterna använder olika redskap för att väcka barnens lust för lärande. Genom att integrera olika artefakter i miljön kan barnen få en tydlig uppfattning om hur dessa artefakter kan användas i leken. Detta kan i sin tur bidra till att utveckla en djupare förståelse för sin omvärld. Detta kan förstås i relation till det som Vygotskij (1978) poängterar att det finns en interaktion mellan barn och de artefakter, såsom leksaker och material, som används i sin vardag. Dessa artefakter fungerar som inbjudan till lek och hjälper barn att utveckla färdigheter och erfarenheter. Denna interaktion mellan barn och föremål är central för lärande och utveckling, vilket gör leken till en gemensam och social aktivitet där barn samspekar och lär av varandra (ibid.).

6. Diskussion

I detta kapitel diskuteras studiens resultat i förhållande till den tidigare forskningen. Slutligen reflekterar vi över metodvalet och ger förslag på vidare forskning inom fri lek i förskolan.

6.1 Resultatdiskussion

Som tidigare nämnts handlar debatten ofta om när fri lek anses vara fri och när pedagoger bör ingripa i leken. Därför ser vi att vår studie har presenterat olika perspektiv och strategier för att reflektera över barns fria lek. Dessa perspektiv och strategier är givande för alla pedagoger i förskolan. Resultatet visar att samtliga informanter delar en liknande förståelse av vad den fria leken innebär. Informanterna ser den fria leken som något som tillhör barnen själva och det är endast barnen som bör styra och bestämma över leken, snarare än att den styrs av vuxna. Denna syn kan relateras till Knutsdotter Olofssons (2009) perspektiv, där det framhålls att den fria leken bör formas av barns intressen, fantasi och behov, snarare än att den regleras av vuxna. Ivrendis (2020) bekräftar även vikten av att pedagogen är medveten om sin uppfattning av barnens fria lek. Pedagogen som inte har en fullständig förståelse av barnens fria lek tenderar att skapa fler aktiviteter som styrs av vuxna istället för att främja barnens egna lekinitiativ. Å andra sidan kan en pedagog som har en fullständig förståelse för barnens fria lek erbjuda olika aktiviteter som både styrs av vuxna och initieras av barnen själva, enligt Ivrendis (2020).

Enligt de intervjuade pedagogerna spelar fantasi en avgörande roll för att främja utvecklingen av barns fantasi och kreativitet genom att barnen själva får bestämma innehållet i leken. Pedagogerna poängterar att barn i förskolan ofta använder sin fantasi på kreativa sätt för att utforska och interagera med sin omgivning. Denna förmåga är särskilt viktig eftersom det inte alltid finns färdigt material eller specifika resurser tillgängliga i lekmiljön som barnen behöver för leken. I sådana situationer blir fantasi ett värdefullt verktyg för barnen betonar pedagogerna, eftersom det möjliggör att de kan använda sin kreativitet för att omvandla sina tidigare erfarenheter och skapa nya leksituationer som stämmer överens med deras idéer och fantasi. Genom att använda sin fantasi kan de anpassa och variera sin lek även när de saknar det specifika material de önskar. Däremot påpekar en pedagog att de yngre barnen kan ha svårt att använda sin fantasi eftersom de inte har samma mängd tidigare erfarenheter som äldre barn. Därför kräver de ibland mer vägledning och stöd från pedagogerna för att utveckla

sin lek. Detta synsätt kan relateras till resultatet av Toks (2022) studie, nämligen att förskollärare har en avgörande roll för att uppmuntra barns kreativitet och fantasi. Studien visar att det finns ett samband mellan barns fantasifulla lekar och deras kreativitet. För att främja detta förhållande förklarar Tok (2022) att förskollärare bör låta barnen fatta egna lekval, uppmuntra deras självständiga tänkande under fri lek och skapa en stimulerande miljö som lockar barnens intresse. Det är därför viktigt att pedagoger är medvetna om sitt inflytande på leken och agerar på ett sätt som främjar en stimulerande lekmiljö för barnen, menar Tok (2022).

De deltagande pedagogerna i vår studie framträder en samstämmighet om att barns utveckling och lärande äger rum i samband med den fria leken. Enligt pedagogerna sker utveckling och lärande i sociala sammanhang, det vill säga när barnen leker tillsammans och lär av varandra. Det är därför av yttersta vikt att pedagogerna är medvetna om sin roll när det gäller att stödja barnen i den fria leken. Detta innebär att vara närvarande och lyhörd för barnens behov och idéer. I relation till Karlsen och Lekhal (2019) pekar resultatet på att förskolan är en viktig plats där barn kan kompensera för eventuella brister i sina hemmiljöer och bygga en grund för sitt framtida formella lärande. När det gäller pedagogens roll i den fria leken är det avgörande att pedagogen stödjer och uppmuntrar barnen genom de interaktioner som äger rum under fri lek, enligt Karlsen och Lekhal (2019).

Informanterna beskriver sin roll i den fria leken som att vara närvarande och observatörer, snarare än aktiva deltagare. Det innebär att pedagogerna bör vara nära barnen men inte så nära att de stör eller avbryter den fria leken. Detta tillvägagångssätt ger barnen utrymme att vara självständiga och ta ansvar för sina egna interaktioner, samtidigt som pedagogerna finns där som resurser när behov uppstår. Detta bekräftas av Weldemariam (2014), som betonar att det är betydelsefullt att pedagoger är medvetna om när och hur de bör ingripa eller stödja leken. Det innebär att pedagoger bör vara försiktiga och noga överväga innan de blir aktiva deltagare i barnens fria lek. Det beror på att pedagogernas närvaro och inblandning har en betydande påverkan på hur leken utvecklas och påverkar barnen. Om vuxna inte medvetet och pedagogiskt stöder barns lek, kan de omedvetet avbryta den fria leken och därigenom minska dess positiva inverkan på barns utveckling (Weldemariam 2014).

Även Tajik och Singers (2021) studie visar att pedagogens roll kan ha en betydande inverkan på barns lekengagemang och interaktion. I studien framkommer att barnen ägnar betydligt mer tid åt att interagera med varandra när deras kamrater är nära och läraren befinner sig på

avstånd. När lärarna kommer in i rummet tar de ofta över och kamratleken påverkas negativt. Tajik och Singer (2021) föreslår att läraren som lekkamrat och ledare kan vara mer attraktiv för barnen eller ha makten att få deras uppmärksamhet mer än deras ålderskamrater.

I vårt resultat framgår det att pedagogerna tillämpar olika strategier när de ingriper i leken för att hjälpa och stödja barns fria lek, särskilt när samspelet inte fungerar. Dessa strategier kan vara att pedagogerna startar en egen lek eller leksituation för att locka barnen att delta. En annan strategi är att erbjuda ett nytt material som fångar barns intresse. Detta innebär att pedagogerna kan ta en aktiv roll i att stödja och vägleda barnens fria lek när det uppstår situationer där samspel mellan barnen behöver stödjas. Informanterna betonar vikten av att skapa en inkluderande och stimulerande miljö, vilket i sin tur kan främja barns aktiva deltagande i leken och deras utveckling och lärande. Detta kan i sin tur kräva en kombination av en engagerad pedagog och en stimulerande miljö.

Pedagogernas agerande kan relateras till Knutsdotter Olofsson (2011), som framhåller att leken ibland tas för given och att det inte är självklart att alla barn kan delta i fri lek. Därför är det av stor vikt att pedagogerna aktivt deltar och stöttar barnen i deras fria lek. Vidare betonar Knutsdotter Olofsson (2011) att det krävs mer än bara närvaron av kamrater och leksaker för att barn ska utveckla sin lekförmåga. På förskolor kan det vara utmanande för många barn att aktivt engagera sig i leken och de kan ibland vara passiva. Det är därmed pedagogernas ansvar att skapa en stimulerande och inkluderande miljö för att främja barns utveckling och lärande, enligt Knutsdotter Olofsson (2011).

6.2 Framtida yrkesroll

Studien har gett oss en djupare förståelse för pedagogers förhållningssätt till den fria leken och dess betydelse. Inom den fria leken utvecklar barn social interaktion och kommunikation med sin omgivning. Denna studie visar att den fria leken utgör en kraftfull arena för barn att utforska och använda sin fantasi. Därför kommer vi i en framtida yrkesroll att sträva efter att främja barns fantasi och kreativitet genom att ge barnen utrymme att bestämma innehållet i leken. Även om den fria leken ska styras av barnen själva behövs det stöttning av pedagogerna, det vill säga att de uppmuntrar och stöttar barnen i den fria leken. Som blivande förskollärare kommer vi att upprätthålla en balans mellan att vara närvarande under den fria leken och att delta när barnen själva välkomnar vår medverkan.

6.3 Vidare forskning

Eftersom vår tid och våra resurser var begränsade hade vi inte möjlighet att genomföra en mer omfattande studie. En vidareutveckling av studien hade varit att komplettera intervjuerna med observationer av pedagogernas interaktioner med barnen under den fria leken. Detta skulle ha möjliggjort en djupare förståelse om barnens fria lek och i så fall hur pedagogernas agerande i praktiken stämmer överens med från deras beskrivningar och uppfattningar om den fria leken. Genom att noggrant dokumentera och analysera pedagogernas interaktioner med barnen i olika fria leksituationer hade studien kunnat erbjuda en rikare förståelse av hur pedagogrollen i leken faktiskt manifesterar sig och hur den påverkar barnens lek.

Ett annat intressant förslag för framtida forskning kan vara att genomföra intervjuer med pedagoger från olika kommuner. Vi valde att intervjua sex pedagoger som arbetar på två olika förskolor i en skånsk stad. Genom att samla in perspektiv och erfarenheter från pedagoger med olika bakgrunder och i olika förskolemiljöer skulle vi kunna få en fördjupad förståelse av pedagogernas uppfattning om fri lek i förskolan. Dessutom kan eventuella likheter och skillnader i pedagogernas uppfattningar och tillvägagångssätt undersökas när det gäller att stödja barns fri lek. Detta ”breda” tillvägagångssätt skulle kunna leda till insikter om hur dessa likheter och skillnader kan påverka barns möjligheter till fri lek i förskolan.

7. Referenser

Alvehus, Johan (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod. En handbok*. 2. uppl. Stockholm: Liber.

Engdahl, Ingrid & Ärlemalm-Hagsér, Eva (red.) (2020). "Att bli förskollärare: mångfacetterad komplexitet." Andra upplagan. Stockholm: Liber.

God forskningssed [Elektronisk resurs]. Reviderad utgåva (2017). Stockholm:

Vetenskapsrådet Tillgänglig på Internetet:

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Ivrendi, Asiye (2020) 'Early Childhood Teachers' Roles in Free Play', *Early Years: An International Journal of Research and Development*, 40(3), pp. 273–286.

doi:10.1080/09575146.2017.1403416.

Karlsen, Lisa. & Lekhal, Ratib (2019) 'Practitioner Involvement and Support in Children's Learning during Free Play in Two Norwegian Kindergartens', *Journal of Early Childhood Research*, 17(3), pp. 233–246. doi:10.1177/1476718X19856390.

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2011). *I lekens värld*. Johanneshov: TPB.

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2009). Vad lär barn när de leker? I Jensen, M., & Harvard, Å. (red.) *Leka för att lära. Utveckling, kognition och kultur*. s.75–92. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2018). "Läroplan för förskolan: Lpfö 18." Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på internet:

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf>

Tajik, Mehrnaz. & Singer, Elly (2021) 'Collaborative Research between Academics and Practitioners to Enhance Play Engagement in the Free Play of Two- and Three-Year Olds', *Early Years: An International Journal of Research and Development*, 41(1), pp. 64–78.

doi:10.1080/09575146.2018.1478391.

Vorkapic, Sanja Tatalovic. & Katic, Vesna (2015) 'How Students of Preschool Education Perceive Their Play Competences--An Analysis of Their Involvement in Children's Play', *Center for Educational Policy Studies Journal*, 5(1), pp. 111–130. Available at: https://www.pedocs.de/volltexte/2015/10640/pdf/cepsj_2015_1_TatalovicVorkapic_Katic_How_Students_of_Preschool.pdf (hämtad: 10 October 2023).

Tok, Emel (2022) 'Early Childhood Teachers' Roles in Fostering Creativity through Free Play', *International Journal of Early Years Education*, 30(4), pp. 956–968.
doi:10.1080/09669760.2021.1933919.

Vygotskij, Lev Semjonovitj (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Vygotskij, Lev Semjonovitj (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos AB.

Vygotskij, Lev Semjonovitj (2001). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos.

Weldemariam, Kassahun Tiqistu (2014) 'Cautionary Tales on Interrupting Children's Play: A Study from Sweden', *Childhood Education*, 90(4), pp. 265–271.
doi:10.1080/00094056.2014.935692.

Øksnes, Maria & Sundsdal, Einar (2017). "*Leklust i förskolan: främja lekens egenvärde.*" Första upplagan. Stockholm: Gothia Fortbildning.

Bilaga 1

Intervjufrågor

Vad har du för utbildning?

Hur länge har du arbetat inom förskolan?

Vad är fri lek?

Vilka fördelar ser du med att låta barnen ägna sig åt fri lek?

När är det lämpligt att ingripa i barns fri lek?

Hur ser du på pedagogers närvaro under barns fria lek? Hur kan detta påverka barnens delaktighet och kreativitet?

Hur agerar du om den fria leken inte fungerar?

Kan du påverka barns fria lek? på vilket sätt?

Kan du dela med dig av några konkreta situationer där du har observerat barns fria lek? Vad har du märkt angående deras lärande i dessa sammanhang?

Bilaga 2

På förskolläraryr utbildningen vid Malmö universitet skriver studenterna ett examensarbete på sjunde terminen. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie, utifrån en fråga som kommit att engagera studenterna under utbildningens gång. Till studien samlas ofta material in vid förskolor, i form av t.ex. intervjuer och observationer. Examensarbetet motsvarar 15 högskolepoäng, och utförs under totalt 10 veckor. När examensarbetet blivit godkänt publiceras det i Malmö universitets databas DIVA (<http://mau.diva-portal.org/smash/search.jsf?language=s&dswid=4868>)

LÄRANDE OCH SAMHÄLLE
BARNDOM-UTBILDNING-SAMHÄLLE

Datum 2023-09-09

Samtycke till medverkan i studentprojekt

Hej!

Vi heter Manal Alkayal och Yara Atallah och vi studerar termin 7 på förskolläraryr utbildningen på Malmö universitet och tar examen i januari 2024. Vi skriver vårt examensarbete som handlar om fri lek i förskolan och pedagogernas roll i samband med den.

Dokumentationen kommer att bestå av några frågor med några pedagoger i förskolan. Ljudspelningen kommer att ske via diktafon eller programmet zoom. Vi kommer aldrig att nämna pedagogers personuppgifter såsom namn eller ålder samt zoom mötet kommer att ske utan kamera.

De som kommer att ha tillgång till/kunna begära att få se det insamlade materialet är handledare och examinator. Det insamlat material och personuppgifter lagras på Malmö universitets server under arbetet med examensarbetet, samt att samtyckesblanketterna förvaras oåtkomligt på Malmö universitet eller kommer att raderas tillsammans med inspelat material ett halvår efter att examensarbetet är godkänt och klart.

Vi utgår utifrån Vetenskapsrådets forskningsetiska principer

(<https://www.vr.se/analys/rapporter/vararapporter/2017-08-29-god-forskningsset.html>)

Tack för medverkan.

Studenters underskrift och namnförtydligande

Manal Alkayal & Yara Atallah

Kontaktuppgifter till studenter:
massa.kayal@gmail.com

yara.atalla92@hotmail.com

Ansvarig handledare på Malmö universitet:

Sandra Modh
modh.sandra@mau.se

Kursansvarig på Malmö universitet:

Sara Berglund

Sara.berglund@mau.se

Kontaktuppgifter Malmö universitet:

www.mah.se

040-665 70 00